

DE MAGIE VAN HET SCHRIFT, LEZEN IS GEEN SPELLETJE
OVER HET VOORKOMEN VAN SPIEGELLETTERS

Het willen leren lezen is een magisch moment. Het moment waarop de kleuter vraagt: 'Wat staat daar, wil jij mij leren lezen?' Wat doen we als volwassenen dan op dat moment?

Toen onze oudste mij vroeg of ik hem wilde leren lezen was hij vier. Het was in de jaren zeventig en het leren lezen was nog geheel voorbehouden aan de juf van wat toen nog 'de eerste klas' heette. Onze zoon was een slim kereltje en hoewel ik aanvoelde dat hij best al wel zou kunnen leren lezen, deed ik het niet. Ik zei: 'Jongen, dat is voor als je naar 'de grote school' gaat'. Ik was bang dat hij zich daar anders zou gaan vervelen. Hij kan beter nog maar wat langer spelen, vond ik. Hij heeft me dit lang kwalijk genomen. Vooral toen hij zag hoe ik een aantal jaren later zijn zusje die het downsyndroom heeft wel leerde lezen toen ze vijf was. Ik had inmiddels de mogelijkheden ontdekt van de positieve wisselwerking tussen leren spreken en lezen (zie slotzin vorige column).

Het mogen leren lezen is een magisch moment in de ontwikkeling van een kind.

Maar wanneer begint het lezen eigenlijk? Wat is lezen? En wanneer kan een kind lezen? Ik zou het aldus willen definiëren: Het kunnen lezen van letterschrift begint op het moment dat een kind de letters van een geschreven woord verklankt en koppelt tot een woord met een betekenis. Dit is dat mooie moment van de aha-beleving die het kindervaart als hij voor het eerst bewust op eigen kracht een woord kan lezen dat hij nog nooit eerder heeft gezien.

Dit jaar begeleid ik leerkrachten van een basisschool die het leesonderwijs opbouwen vanuit letters en klanksynthese. De structuurmethode bleef in de kast. Wat heb ik als begeleider genoten van de leerkrachten die me met enthousiasme vertelden dat ze bewust getuige waren geweest van het grote moment waarop gisteren Judith en vandaag Sven begon te lezen: 'Juf, kijk, hier staat muis!'

Zij die vanuit globaalwoorden werken zullen minder concreet getuige zijn van dit grote moment dan leerkrachten die de didactiek opbouwen vanuit letters en klanksynthese.

Dat leren lezen met magie te maken heeft kunnen we didactisch uitbuiten door alles wat met SCHRIFT te maken heeft als SCHRIFT te behandelen. Daarmee bedoel ik dat leren lezen geen spelletje is, maar een serieuze zaak. Geen losse speelgoedletters dus die overall als strooigoed op de tafels liggen. Maar serieuze tekens met een betekenis die je alleen kunt achterhalen met hulp van de code. Wie de code van achter naar voren of ondersteboven probeert te ontcijferen komt bedrogen uit.

Bij lezen gaan we uit van iets dat er al is: letters! En die letters zijn tweedimensionaal. Ze hebben geen achterkant. Driedimensionale uitvoeringen van letters kunnen de leerlingen

dus alleen maar op het verkeerde been zetten. De betekenis van de letter gaat verloren zodra we er speelgoed van maken. Een letter is geen tastvorm. Een letter is vooral om naar te kijken! Natuurlijk kan het helpen om die tweedimensionale vorm met de vingertop te volgen om de vorm in het geheugen te griffen, maar dan alleen de voorkant. Nooit de zijkant of de achterkant.

Ik gruw van speelgoedlettertreintjes die alle kanten oprijden, van foamletters in de box en uitgeknipte of uitgeknipte letters die vervolgens alle kanten tonen, ook die we maar beter niet kunnen zien.

En dan is er nog iets: Letters hebben een vaste positie. Een **p** is alleen maar een **p** als we eerst de lange stok zien en dan het rondje rechts bovenaan die stok. Staat deze letter op een los letterkaartje of op een dobbelsteen, dan kan het beeld opeens veranderen in dat van de **d**.

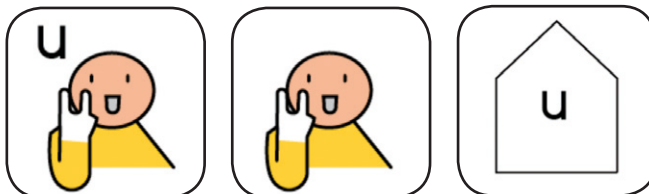
Maar, hoor ik de leerkracht dan zeggen, er staat toch altijd een streep onder de letter, of een stip in de linker bovenhoek, dat weten ze toch? Nou, als ze het al weten, dan nóg moet het beeld als los element in het hoofd van de leerling gekanteld worden. Juist de leerlingen bij wie het leren lezen niet vanzelf gaat, vaak de beelddenkers die zich zo goed driedimensionale beelden kunnen inprenten, hebben hier problemen mee.

Daarom adviseer ik om losse letters op dobbelstenen en letterkaartjes altijd 'in een huis' te plaatsen. Bij het beeld van een huis is het zonder erbij na te hoeven denken altijd duidelijk wat de bovenkant en wat de onderkant is. Ook voor een beelddenker. Zo kunnen omkeringen van het letterbeeld voorkomen worden.

Ook de opstelling in de lesruimte is belangrijk bij het voorkomen van omkeringen. Frontaal is goed. Alle ogen zijn dan gericht op hetzelfde tekstbeeld. Maar daar waar kinderen rondom dezelfde tafel zitten kan er van alles misgaan. Gezelschapsspelen vormen in dit opzicht vaak een probleem.

Het scrabbelspel wordt niet voor niets verkocht met een draaiplateau, zodat wie aan de beurt is het bord kan bekijken zoals SCHRIFT gezien en gelezen wil worden.

En dan wil ik ten slotte nog het stempelen van letters als verraderlijk spelmateriaal aan u voorleggen. Nou ja, eigenlijk hoeft dat ook niet. U weet wel wat er gebeurt met kinderen die de wereld van alle kanten willen ontdekken. Ze willen niet alleen de bovenkant, maar ook de onderkant van het stempel in zich opnemen. De **b** en de **d** krijgen het zwaar te verduren. Gelukkig is er nu het toetsenbord dat het stempelkussen vervangt en waarop de letters altijd in de juiste positie staan. En de computerspelletjes, hoe gaan die ermee om?

REACTIES? MAIL VIA LEES-V-AARDIG@AGIEL-ORTHOPEDAGOGIEK.NL